

Alabán Ferenc

VALÓSÁGIRODALOM ÉS NÉPI MOTÍVUMOK A SZLOVÁKIAI MAGYAR LÍRÁBAN

A szlovákiai magyar irodalomról értekezve - akárcsak más (nemzeti kisebbségi) irodalomról szólva - irányzatokat, esztétikákat, hasonló vagy netán azonos vonulatokat, törekvéseket, a valóságra visszanéző, azzal feleselő kezdeményezéseket és fejlődési vonulatokat tartunk számon. Legyen az akár a valósággal elkötelezett, élményi kísérletező vagy éppen formabontó irodalmi irányzat. Egy szélesebb kontextusból szemlélve a szlovákiai magyar irodalom nagyon sokszor (legtöbbször) más irodalmaktól kapta az ösztönzést, és így idegen művekkel egyenértékű vagy gyakran azoknál kevésbé értékes műveket hozott létre. A szlovákiai magyar költők, írók többnyire a magyarországi, a szlovák, a cseh és más nemzeti kisebbségi magyar irodalom hatása alatt alkottak. Általában, de nem mindig. Csúcsteljesítményeiben ez a kisebbségi irodalom úgy olvasítja magába ezeket a hatásokat, mint a szlovák irodalom a cseh irodalmat, mint a cseh irodalom a franciát. Formai, esztétikai és eszmei összefüggések kétségtelenül vannak, amelyeket illenék részletesebben megvizsgálni a jövőben. S van természetesen olyan része, amelynek ezekben a környező irodalmakban nincs megfelelője: többek között kisebbségi létből és valóságból fakadó és táplálkozó motívumokból született irodalom vonala.

A különböző irodalmi és esztétikai hatások beépítése az előrelépést, a kitörés igényét, a növekedést és a fejlettebb irodalmakhoz való felzárkózást jelenti, másrészt a hazai kisebbségi valóság művészi kifejeződése a megmaradást, a „csak a miénk”-et, egyúttal a különlegességet, az egyedül hangsúlyozza. Az első lehetőség és tendencia igyekszik megszerezni a vezető szerepet, a másik - hitel - hiányában visszahúzó erővé válhat. Az első a mozgás, az experimentum lehetőségét akarja, a másik egyértelműen a morálét és a megmaradást. Így, analóg módon, mintha az „értelmességet” látnánk az „érmesség” mellett, mintha a világba való vágyakozást éreznék a hagyománnyal, mintha az újért, a másért igényét tapasztalnánk a hozzánk tartozóval.

A szlovákiai magyar kisebbségi írástudó jórészt mentes a nemzeti (nem kisebbségi) értelmiségit kínzó kétélyek egész sorától. Igaz, más gondok foglalkoztatják. A kisebbségi gond és az irodalom fogalmak kettős egységet jelentenek és jelentettek a szlovákiai magyar tájakon. Ami egy történelmileg kialakult és körülhatárolt kisebbségi közösség küzdelmét jelentette és jelenti a létért, a megmaradásért, az az irodalom szempontjából művészi értékek születését és folytonosságát is jelzi. Innen származtatható a szlovákiai magyar irodalom mindmáig ható tudatos és ösztönös elkötelezettségvállalása a kisebbségi lét sorskérdéseinek problematikája iránt, a közéleti és közösségi éthos, amely ennek az irodalomnak még a kísérleteit és formateremtő igyekezeteit is áthatotta. A történelmi és közösségi (ebben az esetben: kisebbségi) érdeklődés és egyben küldetés-tudat és az ebből fakadó felelősségvállalás hangsúlyozottan jelen van a legjobb szlovákiai magyar írók, költők műveiben. Úgy is fogalmazhatjuk, hogy alig volt még ebben az irodalomban olyan program, irányzat, amely valamiképpen ne kapcsolódott volna a kisebbségi léthez. Ebből a valóságból táplálkozó irodalom szerves, mondhatni központi része a nép és a népi felé való orientálódás, ami nem véletlen. A szlovákiai magyar írástudók meghatározó része a népből származik - ez alapvető jellemző (a szlovákiai magyarság kb. 85%-a vidéken,

falvakban él), legjobb kulturális hagyományai tehát a néphez kötik. A szellemi értékek létrehozása közben az ún. „arisztokratikus” vonalat (kizárólagosságot) senki sem művelte eddig, legfeljebb polgári, esetenként kispolgári vonások figyelhetők meg az alkotói magatartásban. Ennélfogva szinte minden írástudó (különös hangsúllyal az ötvenes és hatvanas évekre) legalábbis pályaszakaszának egy részében a népszolgálatban látta küldetését. Persze, nemcsak a költő, hanem minden kulturális értéket teremtő kisebbségi jórészt ún. „követ” volt, a nép követje. Jellemző vonás, hogy ez a népiség a népben, és az egyes emberben is, a kisebbségi gondokkal és a társadalmi problémákkal küzdő szociológiai valóságot vélt felfedezni, nem pedig ünneplőbe, népviseletbe és hímzésekbe öltöztetett figurát.

Mindennek kiterjedt hagyománya van a két világháború közti szlovákiai magyar irodalmi életben. Már a húszas években az európaiság és az emberirodalom igényét hangoztató Fábry Zoltán mellett egyre inkább hallatták hangjukat azok az írók, költők, akik a valóságirodalom részeként a kisebbségi élet sorskérdéseit akarták az irodalom rangjára emelni. Györy Dezső, Darkó István, Mécs László, Tamás Mihály, Szvatkó Pál írói munkásságukkal valóságos lendületet adtak a kisebbségi szellemi életnek, mert a színvonal igénye mellett programosan is hangoztatták a missziós küldetést és a kisebbségi létből fakadó felelősségtudatot. Azzal is, hogy „tudatosították, az Ady által megjósolt „szétszóródás” után elsősorban az irodalom vállalhatja a lélekformálást, az új magatartás és életforma kialakításának nehéz feladatait” (Fónod Zoltán). Ezeknek a szlovákiai kisebbségi magyar íróknak Ady Endre, Móricz Zsigmond és Szabó Dezső jelentette a meghatározó életményt a modern magyar irodalom képviselői közül, mind a nemzetféltést, a valóságlátást és a népiséget, mind a szociális problémafelvetést illetően.

A hírnevet szerzett sarlós mozgalom, mely a húszas évek végén alakult, szintén a kisebbségi valóság ismeretének és a népi alkotóerő feltárásának szempontjából volt fontos és jelentős, mert nemzeti és demokratikus programjával nemcsak a szlovákiai magyarságot termékenyítette meg, hanem hatást gyakorolt az összmagyarságra is. A valóságirodalom (tagadhatatlan) mindig is inkább a szolgálatot vállalta, mint az esztétizálást, hiszen a történelmi változások arra kényszerítették a magyar írókat, költőket, hogy feloldódják abban a közösségben, amelyből származik és amelyhez tartozik, s egyúttal azokat az eszméket, gondolatokat is kifejezze, amelyek a nemzeti megmaradás életérzését jelentik. Ez is azt jelzi és magyarázza, hogy az értékteremtésben azok a szlovákiai magyar alkotók érték el a legtöbbet, akik a közösségi élet egyetemes értékeiből is meríteni tudtak.

Hogy mit jelent mindez a szlovákiai magyar költészet fejlődésének 1945 utáni szakaszában, ahhoz konkrétan is felvázolunk néhány jellemző vonást. A líráról szólunk, mert az adott keretben nem vállalkozhatunk a teljes irodalmi összkép bemutatására. (Mindemellett tudatosítjuk azt, hogy a valóságirodalom, a népiség, a kisebbségi témakör és ihlet fontos motíválójá volt a második világháború utáni szlovákiai magyar prózának és szociografikus irodalomnak - Dobos László,

Duba Gyula, Mács József, Gól Sándor, Zalabai Zsigmond és mások művei bizonyíték értékűek ebből a szempontból).

A második világháború után, az ötvenes években induló szlovákiai magyar költők a valóság elkötelezettjeiként, ezen belül mindenekelőtt a régió, a falu elkötelezettjeiként indultak. Dénes György (*Magra vár a föld*, 1952; *Kék hegyek alatt*, 1955), Bábi Tibor (*Ez a te néped*, 1954; *Hazám, hazám*, 1995), Gyurcsó István (*Anyám mosolyog*, 1955), Csontos Vilmos (*Kell itt a szó*, 1956), majd Ozsvald Árpád (*Tavaszi lesz újra, kedves*, 1956), Veres János (*Ifjú szívem szerelmével*, 1955), Török Elemér (első önálló kötete csak 1968-ban jelent meg *Fényért perelek* címen) lírája közvetlen kapcsolatot mutat a klasszikus népi magyar költők (Petőfi, Arany, Csokonai, Illyés, Erdélyi, Sinka és mások) örökségével - megfigyelhető ez az ismérv programadásban, szemléletben, élményekben és nyelvhasználatban egyaránt. Másrészt jelentkezésük egybeesik az ún. „újfajta” realizmus (hivatalosan: szocialista realizmus) térhódításával, ami nagy szerepet játszott az akkor indulók költői profiljának, ars poeticájának és a líra akkori társadalmi funkciójának kialakításában.

Az említett költők és más alkotók is a Fábry Zoltán által megfogalmazott „valóságirodalom” hatására és annak értelmében fordultak a legkézenfekvőbb valósághoz, a néphez, a kisebbségi problematikához és a falu anyagához. Ezekben a versekben viszont nem a lírikus művészi valóságát, hanem a kész tényeket, tárgyakat, rekvizitumokat és embereket, tehát a tükrözött közvetlen valóságot, a megismerésben jelen levő kész tényeket és kifejeleteket láthatjuk viszont. Így tükrözik Dénes György és Veres János idilljei a faluról és a folklórról kialakított képzeteket, hogy a faluból téma és tartalom válják, s így jórészt ne keltsen lírai-esztétikai hatást, így vetíti ki többek között Ozsvald Árpád költészetének egy része az ötvenes években kialakult falukép látzatkonfliktusait, melyekben elvész a költő maga. Még nagyobb mértékben igaz ez a megállapítás Csontos Vilmos, Gyurcsó István, Török Elemér költészetére, akik ekkor csak részben vagy egyáltalán nem tudtak túllépni a leegyszerűsített népiességen, a falu anyagán és a szülőföld-élményen. Kereső szenvedélyük nem, vagy csak részben találta meg azt az anyagot, amelyben költői énjük esztétikumá objektívizálódott (szerelmi ihlet, kisebbségi problematika, alkalmi költői motívumok, stb.). Az idő telte fokozatosan változásokat is hozott az említett költők fejlődésében. Példának okáért Ozsvald Árpád egy szimplifikált költői attitűd után az „egyszerűség” és a mítosz felé orientálódik a provincializmus ellenszereként (*Földközben*, 1956; *Laterna Magica*, 1967), Bábi Tibor a megismerés filozófia színtereit fogja vallatóra elmélkedő lírájában (*A forrás éneke*, 1956; *Könny a mikroszkóp alatt*, 1966), Dénes György „befelé fordulása” az ihletforrások felfedezését, gazdagodását és fokozatos elmélyülését eredményezte (*Evek hatalma*, 1966; *Az idő börtönében*, 1970).

Az ötvenes évek második felében történő változás a szlovákiai magyar irodalomban 1956-tól érezhető igazán. 1958-ban megjelenik az Irodalmi Szemle és az ún. „nyolcak” antológiája. Új lírikusi nemzedék jelentkezett ebben az antológiában a mindenség igényét hirdető költői programmal, az egyszerűsítő szemléletet megtagadó összetettebb, valóságban alapuló, de egy sajátos nosztalgától és romantikától sem mentes költészettel. Ez a nemzedék tudott és képes volt újat mondani önmagáról, a világról, a népről, az irodalomról - tudott és mert különbözni szinte mindenféle értelemben: írói attitűdében, nyelvi stílusban, témaválasztásban, morális normákban, közérzetekben - mindenekelőtt önmaga akart lenni.

Az ún. „nyolcak” nemzedékének meghatározó költőegyénségei indulásában is fontos szerepet kapott a kisebbségi valóság és a népi motívumrendszer. Nem feledhetjük, hogy ezek a költők is nagyrészt népi indításuk, falu- és szülőföldélménnyel telítettek, moralizáltak és szerelmes verseket írtak, szófukarok és himnikusan áradók, jó és kevésbé jó formaérzékkel rendelkezők. Származás és műveltség szempontjából közel álltak egymáshoz; valóban munkás-paraszt és népi-értelmiségi körből kerültek ki, többségük lírája nem teljességet ki, illetve megrekedt az első illetve második kötetnél. Programadó költői azonban. (Tózsér Árpád, Cselényi László, Zs. Nagy Lajos) meghatározó egyénségeivé váltak a szlovákiai magyar lírának. Az „antiszematizmus vitára, mint a szlovákiai magyar irodalom harmadvirágzásának eddigi legnagyobb méretű és jelentőségű vitájára is a „nyolcak” egyik vezéregyénségének, Tózsér Árpádnak a jóvoltából került sor a hatvanas



Selmecbony



Csejte



Zólyom



Nyitra



Beckó



Bajmóc

évek elején (Egy szemlélet ellen, 1963); igaz, az esztétikai problémákat és a költészetet érintő kérdések vizsgálatától ez a polémia jórészt a társadalmi összetevők elemzése felé kanyarodott el. Ebben az irodalom eredeti jogainak visszaállításáért folyó vitában Fábry Zoltán gondolatrendszere volt a legteljesebb: ő egy „etikus realizmus” nevében leplezte le a sematizmust, így a népies sematizmust és ideológiai hátterét, a dogmatizmust. A kibontakozó „helyi realizmusnak”, a minden attitűd jogos kifejezésének aztán fokozatosan meglettek az eredményei. A magatartás-váltás szemléltetően fejeződik ki közvetlenül a vita utáni években a „nyolcak” legjobbjainál is. A megváltozott, átalakult nézőpont a kezdetben népies Tőzsérnél már a hatvanas évek közepe táján drámai színezetű hangot kap, filozófiával színeződik, majd az ún. „pontköltészetet” hirdeti meg, hogy a közép-európaiság ideájában oldódjon fel. Változás, fordulás jellemzi Cselényi László „fényes jövő” meggyőződéséből való áttérését a valóságba. Ő a népies romantikus költészetből első fokon a szociografikus szemlélet földhöz közelebbi szférájába lép az Erők című kötetében, majd párizsi tartózkodásai után, 1970-től, az ott megismert szellemi áramlatok és az új lírai törekvések hatására, alapjaiban változik meg lírikusi attitűdje és művészete. Lényegében a hagyományos népi lírával induló Zs. Nagy Lajos versvilágának átalakulása is változást tükröz, méghozzá sajátos módon: a romantikus szerelmi költészet jórészt elkoptatott rekvizitumainak „felfedezése”, a lírai hős boldog szerelmi érzése után a groteszk fénytörésében mutatja meg legjobb eredményeit.

Általánosítható felismerés az, hogy a szülőföldhöz, a hazai valósághoz, ezen belül a népiséghez kapcsolható költészeti motívumok nem egyszeri (nem csupán kezdeti) megnyilvánulások a szlovákiai magyar költők verseiben, hanem vissza-visszatérő elemek és ihletbázisok, melyek szinte törvényszerűen, bizonyos idő elteltével újból és újból megjelennek, hogy megtermékenyítsék az alkotói képzeletet. Ha ui. végigtekintünk csupán az említett „nyolcak” legjobbjainak további fejlődési vonalán, s szem előtt tartjuk indulásuk népi sajátosságait, újabb jellegzetességre figyelhetünk fel. Az imént jelzett költői kibontakozás, kiteljesedés után a „nyolcak” mindhárom említett lírikusa a maga költészeti pályáivének egy pontján a nyitó, romantikus színezetű pályaszakasz motívumait eleveníti fel, illetve hívja segítségül, de már egyáltalán nem romantikusan népies közegben. Tőzsér Árpád a Szülőföldtől szülőföldig (Érintések, 1972) című versével és ennek hasonló verskörnyezetével fordul vissza induló költészete tárgyvilágához, természet-szerűen más módszerrel és más viszony alapján, túl a „falu-város dilemma-rendszerén”, egy teljesen új gondolati térben. „Lemálltak rólam a gyolcsok / szándék szülőföld halál / minden amiben látható voltam...”. Cselényi László a Krétakor avagy a lehetőségek egy elképzelt szöveghez (1978) kötetete után, bizonyára a kortárs Tőzsér sajátosan összegező kötetének (Genesis, 1979) hatására is, ugyancsak szintézissel kísérletezik, és szövegeiben ismét megjelennek a mozgást hordozó elemek (az igék), s általuk a költő egész versvilága újra alakulásba lendül és a szétszóró „metaforakombinatorika” (Zalabai Zsigmond) sajátosága után ismét összefüggő folyamatokat hoz létre. Elsősorban saját múltját újszerűen dokumentálva és erősítve, felhasználva kezdeti lírájának elemeit, eredeti és többszólamú elvek szerint Zs. Nagy Lajos verseiben ez időtájt a rím és a részben visszatért kötött forma, valamint a „dallamos verszenei ablakban visszatérő mámor” (Koncsol László kifejezése) jelzi az egyfajta újbóli ismétlődést és felfrissülést, mely utóbbiban jelen vannak a költő első korszakának romantikus népi rekvizitumai, olykor heroikus környezetben, de a hősnek már nem a győzelmét, hanem alkohollal terhes világát, részben önpusztítását foglalják keretbe (Cudar elégia, 1981).

A szlovákiai magyar líra fejlődésvonala a hatvanas években két költői csoportosulással mennyiségileg is gazdagodik és minőségileg is átalakul. Az ún. „négyek” élményvilága a hatvanas évek elején nagyban rokon Tőzsérék nemzedékének élményvilágával. Gál Sándor kiteljesedő lírája a faluról való indulás hangulati és érzelmi hatóerejével kezdődik, a változó-

sok és az új élmények elkerülhetetlenségével, a várost is megszokó, a múltat nosztalgiaiával őrző egyetemesebb, általános emberibb és filozófiai igényű költészet irányába fordult. Bárczi István életérzését, a falu világából hozott őszinte érzéseit sem a város, sem a katonáskodás élményei, a tágabb világ felfedezése sem homályosították el. Kár, hogy ez a líra már kezdeténél kifulladás és megrekedett.

Az Irodalmi Szemle 1966-os évfolyamában Vetés címmel új rovatot indított, melyben teret biztosított a fiatal alkotóknak. Ezekből a költőkből alakult ki az ún. „kilencek” generációja, melynek közös antológiája 1970-ben jelent meg Egyszemű éjszaka címen. Ezek a fiatal költők hittek abban, hogy a költészetben nem idegen semmiféle kísérletezés, a szabályos formákat pedig nyűgnek érezték. Voltak, akik az összes jelentkező probléma forrásául az előző időszakra való reakcióként, túlzó módon, a vidékről, a faluról való indulást jelölték meg. Igaz, elődeik költészetében több esetben a direkt népiesedés is jelentkezett, mely kevésbé sikeres megformálásban sokszor felszínességbe és modorosságba torkollt. Ezek a fiatal költők úgy akarták beépíteni lírájukba a népköltészet elemeit, hogy az szerves részévé válják újszerű elképzeléseiknek. Tóth László, Varga Imre verseiben lehetett felfedezni a népmesei és a népköltészeti formák felhasználását egy bizonyos elvont szférába elmozdulva, az abszurd felé: „...hamuban sült ökleimmel / elindulok / a sivatagból /inni”, „...madárban az ének / kutyákban a harag / virágban az illat / soroljam még / az életem?”. Sorolhatnánk a példákat mi is. Az avantgarde jegyében fellépő költőcsoport tagjai közül Kulcsár Ferenc és Mikola Anikó lírája már a kezdetekben közel állt a hagyományos költői formákhoz, a valóság, a szerelmi érzés megörökítése a csoport más tagjainak tárgyias költészete közegében másságával tűnt ki. Lírájukban a tradíció, a folklór és a népköltészet a későbbiekben is fontos ihlető szerephez jut.

Ahetvenes - nyolcvanas évektől a líra Európa szerte a lét egyetemes kérdéseit fordul. Ennek következtében megélik gondolati, filozofikus, ontologikus igénytel. A lírikus már sokkal inkább elméleti szakembere lett művészetének, s formái is sokkal átgondoltabbak, egyénibb és megtervezettebbek, mint voltak azelőtt. Az érzelmi lírától általános eltávolodás mutatkozik a gondolati-értelmi és filozofikus líra felé. Az ez irányú változás több egyéni hangú költőnél megfigyelhető a szlovákiai magyar irodalomban is. A már említett „nyolcok” legjobbjainál, az ún. „Vetés” csoportosulás le nem morzsolódott költőinél 1970-től, majd később, 1980-ban, a Megközelítés és 1986-ban a Próbaút című antológiák lírikusainál is ez a jellegadó ismét. A fiatalabb költők közös vonása a kérdésselvetések bátorsága, egyfajta esztétikai és stílusbeli felfogás, a formai kísérletezés, s mindemellett a kifinomult szociális érzékenység és legjobbjainál az eredendően realista szemlélet. Sokszólamú ez a líra, mely nem mentes az ötletektől, groteszk és abszurd látásmódtól, valamint a versmutatványoktól sem.

A szlovákiai magyarság valóság-problematikája ezekben a versekben - eltérően az idősebbek világlátásától -, áttételeken keresztül és elvonatkoztatva jelenik meg. A nemzetiség-történeti élménykör fogyóban van az egyéni problémák mellett, illetve az idősebbek és a középgeneráció élményvilágából bukkan újra-újra elő. Ez talán természetes is, hiszen az 1945 utáni változó társadalmi körülmények, a kisebbségi sorsba való kerülés, a faluközösségek felbomlásának, a faluból a városba kerülésnek, a társadalmi fordulatoknak ihlete elsősorban - a személyes átélések következtében - az ő közvetlen motívumként jelenik meg. Elég talán, ha ismét a nagy utat megtett Tózsér Árpád Adalékok a Nyolcadik színhez (1982) című kötetének az Egy felkoncolt születésnap nézőterén című szöveg Prehítoriára részére gondolunk, vagy a Történetek Mittel úrról, a

gombáról és a magánvalóról (1989) című kötet Duba Gyulának ajánlott Örvénylő időkben, vagy éppen a Tanulmány egy kucsma (és a költészet) természetéről című szövegeire utalunk. Itt említhetjük meg a sajátos struktúrákban építkező Cselényi László Elvetélt szivárvány (1993) és az Eggyé vált sok/k, Sokknyomozó történelem (1995) című szöveg-kompozícióit, Gál Sándor, Kulcsár Ferenc és mások legújabb köteteit.

*

A mostani változó valóság közvetlen faggatása - kevés kivételtől eltekintve - hiányzik a szlovákiai magyar lírából, pedig az utóbbi, immár közel évtizedes valóságunkat a gyors és gyökeres változások alakítják. Jelenünkben megszűnt a szabályos fejlődések üteme, a tempós és evolúciós lépések egymásutánja. Ebben a társadalmi helyzetben még az alkalmi jelenségek is közvetlenül, sőt kihívó módon mutatják meg sajátos természetüket és azok tanulmányozása, értékelése, művészi feldolgozása is gyorsabb ütemben zajlik - a költő is ennek megfelelően mentheti át azokat a líra közegébe. Nyilván az új valóság-szituációnak új ellentmondásai, emberi konfliktusai és megoldandó kérdései jelennek meg, ennél fogva is megtermékenyíthetik a költői képzeletet és gazdagíthatják az irodalmat. Újabb kihívások mutatják meg magukat az alkotók számára, hiszen meg kell küzdeniük a módszer, a stílus és a forma alakításával is.

A tmeneti, változó, egyesek szerint válságos (?) korszakát éli az irodalom. Helykeresése és megújulása időszerű probléma. Hogyan alakul a valóságirodalom (és benne a nép irodalom) sorsa a jövőben? Ez a kérdésfeltevés vonatkozhat ugyanúgy a formaujítói és kísérleti irodalom helyzetének alakulására is, éppúgy mint az irodalom belső tereinek, műfajai változásának kérdésére is. A valóságirodalom, annak ellenére, hogy az irodalom ma egyes nézetek szerint az audio-vizuális kommunikáció esztétikai jellegű válfajaként is körülírható, bizonyára megtalálja helyét a hozzá tartozó közegben. Megtalálja helyét és kifejti hatását, megéli befogadóját abban az esetben is, ha netán nem a könyv lapjain jelenik meg, hanem mondjuk az elektronikus közvetítő eszközök, médiumok segítségével válik elérhetővé, és a videón vagy éppen a számítógépen válik láthatóvá. A jövőbeli járható út feltételezhetően a valóság egyre nagyobb mértékű intellektualizálása, illetve alkotói korszerűsítése. Módszert annak idején (a hetvenes - nyolcvanas években) tanulhatott a szlovákiai magyar író; követendő példákat találhatott, elsősorban a magyarországi, az erdélyi magyar íróknál, költőknél, akár a falukép időszerűsített és hiteltelenségre átforgatására, lírai visszaemlékezésre, akár a korszerű irodalmi rangú riportra. Befogadta a termékenyítő hatásokat, így ki tudott lépni önmaga köréből.

A kisebbségi sors - hétköznapi jelenünkben is - az anyanyelvi fenyegetettséget jelenti, így a szellem önvédelmének ügye hatványozódik, ezért a kisebbségi irodalomnak a művészi értékek létrehozásán túl most is küldetése a kisebbség szellemi önbizalmának és ellenálló képességének erősítése. A valóságos lelki energiák gazdagításáról, a szellemi értékek növeléséről van szó, és nem az üres gesztusokról vagy a mellőngető retorikáról. Küldetése marad a jövőben is az irodalomnak - s benne a valóságból kiinduló irányzatoknak - elsősorban a kisebbségi önismeret és a megújuló éleltetés fontos forrásaként, mely egyúttal korszerűsítheti az alkotó problémafelvetéseit, bővítheti az irodalmi értékcskálát, megtermékenyítheti az ihletet, a változó valóság faggatásait pedig esztétikumhordozó nyelvi képződménnyé formálhatja, s mérhetővé és értékelhetővé teheti az egyetemes magyar irodalom vonatkozásában is.